

ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧНІ ВИМОГИ ДО РОЗРОБЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Онопрієнко Оксана, Україна

Набуття чинності Державного стандарту початкової освіти (2017) і розроблених на його основі типових освітніх програм для Нової української школи (2018) пов'язане з упровадженням нового змісту навчання та інноваційних для вітчизняної освіти підходів до контрольної-оцінювальної діяльності вчителя й учнів. У межах партнерської підтримки організації педагогічного супроводу навчання учнів перших і других пілотних класів Всеукраїнського експерименту за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової освіти» виникла потреба апробувати спеціально створений інструментарій формування оцінювання результатів засвоєння учнями змісту навчання в системі уроків. Для забезпечення технологічного блоку цієї роботи нами були виявлені дидактико-методичні вимоги до створення діагностувальних завдань для формування оцінювання з різних освітніх галузей.

За вихідну позицію обрано розуміння концептуальної ідеї формування оцінювання – відстежувати динаміку навчального поступу дитини й виявляти етап, на якому відбувається перехід на якісно новий рівень засвоєння навчального змісту. Для цього нами оформлено процедуру підготовки діагностувальних завдань у систему послідовних взаємопов'язаних дій. В основу процесу покладено дидактичні принципи систематичності й послідовності, неперервного розвитку особистості учня, доступності змісту; методологічною підставою обрано компетентнісний підхід до початкового навчання. Теоретичним підґрунтям постали теорія поетапного формування розумових дій Петра Гальперіна [1], відображена в етапах засвоєння змісту навчання;

таксономія рівнів засвоєння діяльності Володимира Беспалька [2], яка зумовила визначення складності діагностувального завдання для кожного етапу.

Вивчення стану проблеми дидактичного забезпечення оцінювання навчальних досягнень учнів у вітчизняному й зарубіжному досвіді дозволило зробити низку узагальнень, які надалі були використані як методичні орієнтири у створенні інструментарію для учнів експериментальних класів. Так, у процесі зондувального експерименту з'ясувалося, що варто враховувати, по-перше, відповідність змісту завдань певному етапу його засвоєння, по-друге, різні пізнавальні можливості дітей. Тому зміст розроблених завдань був пов'язаний лише з навчальним матеріалом, який виявлявся об'єктом оцінювання на етапі, що контролювався. До інструментарію оцінювання навчального поступу учнів у межах системи уроків (теми) входили різнопланові завдання, рівень складності яких відповідав когнітивному рівню засвоєння навчального матеріалу на певному етапі його опрацювання.

Оскільки форматом оцінювання передбачається діагностування навчальних досягнень кожної дитини окремо, то пропоновані завдання призначалися для самостійного виконання учнями. З огляду на особливості сприйняття і відтворення навчального змісту учнями першого й другого класів було враховано дидактичні вимоги щодо формулювань завдань (вони мають бути чіткими, лаконічними, однозначно зрозумілими учнями; викладена в них інформація має описуватись доступною мовою); та представлення матеріалу (оформлення роботи має викликати зацікавлення в учнів, оскільки в навчанні молодших школярів позитивний емоційний компонент відіграє роль стимулу).

Формат пропонованих завдань обумовлювався дидактичною метою його використання. Завдання тестового характеру були використані у випадку, коли діагностувалась здатність дитини впізнати чи пригадати елемент змісту або відтворити навчальну інформацію за наданим еталоном. Коли метою виконання завдання було з'ясування розуміння чи володіння вмінням застосовувати елемент змісту, то використовувались завдання відкритого типу з короткою або розгорнутою відповіддю. Для визначення здатності учнів використовувати

набуті під час вивчення теми знання чи вміння у змінених навчальних умовах, а також поєднувати їх із попереднім досвідом діяльності, пропонувалися контекстні або компетентнісно орієнтовані завдання [3].

Формувальним оцінюванням передбачено, що кожне виконане учнем завдання має піддаватися самооцінюванню. Тому до кожного завдання були внесені прості символи, за допомогою яких дитина позначала ставлення до своєї роботи, тобто сама себе оцінювала. Цим самим була забезпечена інтерактивність інструментарію оцінювання.

Важливою позицією, яка бралася до уваги під час розроблення й визначення методики реалізації діагностувальних завдань, була настанова на фіксування певного результату на конкретному етапі процесу навчання. Тобто, рекомендувалося пояснити дітям, що результат виконання ними завдань не є остаточним, він лише може свідчити про якість засвоєння частини матеріалу теми. Водночас, здобута після виконання учнями таких завдань інформація відображає перебіг розгортання змісту й характер його засвоєння учнями. Це дозволяє вчасно реагувати на труднощі у навчальній діяльності конкретної дитини, здійснювати необхідну корекцію процесу навчання, чим забезпечуються індивідуальний і диференційований підходи.

Означені дидактико-методичні вимоги є універсальними, на їх основі можна створювати інструментарій оцінювання навчальних досягнень учнів з різних предметів. Його розроблення починається із планування процесу навчання з певного предмета – у межах теми формулюють її мету та визначають результати, узгоджені з обов'язковими результатами першого циклу Державного стандарту та очікуваними результатами освітньої програми з певного предмета. На їх підставі прогнозують проміжні цілі та належні їм результати для кожного етапу засвоєння, які створюють уявлення про прогрес чи регрес у навчанні. З огляду на невисоку складність змісту навчання в першому й другому класах доцільно виділяти не більше чотирьох проміжних етапів. До кожного з них створюється діагностувальне завдання відповідного рівня, а саме:

- типове завдання, яким передбачається репродуктивна діяльність в тому числі за наданим зразком;
- типове завдання репродуктивного характеру, яке виконується учнями самостійно без опори;
- нетипове завдання, для вирішення якого учень має відтворити відомий шлях міркування або застосувати засвоєний спосіб діяльності;
- творче завдання на застосування навчального досвіду в ситуації, наближеній до життєвого контексту, в тому числі компетентнісно зорієнтоване завдання, для виконання якого потрібно самостійно відшукати шлях розв'язання проблеми, пригадати (дібрати) доступну інформацію і пристосувати її до наданої умови, поєднати й доцільно використати елементи знання чи вміння з інших тем.

За змістом кожне діагностувальне завдання спрямоване на виявлення істотної для певного етапу характеристики. Успішне виконання дитиною такого завдання по завершенню етапу свідчитиме про «ступінь майстерності оволодіння діяльністю, досягнуту в результаті навчання» [2, с. 117]. Якість засвоєння навчального змісту визначатиметься описаним в характеристиці завдань параметром рівня засвоєння.

Форматом завдань першого й другого рівня може бути будь-який вид закритого тестового завдання. Однак, якщо метою контролю є з'ясування міри сформованості способу виконання дії, то тестові завдання вводити недоцільно.

Як зазначалося вище, обов'язковим складником роботи, призначеної для формувального оцінювання, є забезпечення зворотного зв'язку за допомогою умовних сигналів. Такі сигнали не задаються в готовому вигляді, їх вигляд і значення (критерії) учитель обумовлює спільно з учнями. З огляду на вікові особливості молодших школярів, доцільно практикувати критерії за ознакою цікавості, посильності, задоволення, самостійності, правильності. Так само, незначний досвід дітей у здійсненні самоперевірки зумовлює потребу у наданні еталона правильно виконаних завдань першого, другого і третього рівнів складності; виконання завдання четвертого рівня не завжди обмежується єдиною

точною відповіддю, тому його вирішення потребує спільного з дитиною обговорення.

Урахування описаних дидактико-методичних вимог до розроблення інструментарію формувального оцінювання результатів навчання дозволить виявити об'єктивні характеристики навчальних досягнень учнів початкової школи.

Список використаних джерел

1. Гальперин П. Я. Методы обучения и умственное развитие ребенка / П. Я. Гальперин. – М.: Изд-во МГУ, 1985. – 45 с.
2. Беспалько В.П. Образование и обучение с участием компьютеров (педагогика третьего тысячелетия): учебно-методическое пособие / В.П. Беспалько. – Москва: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж : МОДЭК, 2002. – 352 с.
3. Онопрієнко О. В. Компетентнісно зорієнтовані задачі як засіб формування математичної компетентності учнів / О. В. Онопрієнко // Початкова школа. – 2013. – № 3. – С. 23–26.